

Genusforskare behöver statistik!

Maria Wemrell & Rebecca Selberg

Texten ingår i:

Marta Kolankiewicz (red.), Mia Liinason (red.)
och Maja Sager (red.)

Genusvetenskapliga forskningsmetoder

sid. 307-324

DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.260.c634>

Webbversionen av verket publiceras öppet tillgänglig under licens **CC BY-NC-ND 4.0**

Se fullständiga villkor: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.sv>

Enligt licensen får du kopiera och distribuera materialet. Du måste ge författarna ett korrekt erkännande och ange om bearbetningar är gjorda. Du får inte använda materialet för kommersiella ändamål. Om du remixar, transformerar, eller bygger vidare på materialet, får du inte distribuera det modifierade materialet.

© Nordic Academic Press och författarna 2024

ISBN 978-91-89361-81-2

e-ISBN 978-91-8104-112-5

Redaktörer: Marta Kolankiewicz, Mia Liinason och Maja Sager

Adress: Lunds universitet, Genusvetenskapliga institutionen, Box 117, 221 00 Lund

Genusforskare behöver statistik!

Maria Wemrell & Rebecca Selberg

Några av genusvetenskapens grundfrågeställningar rör hur människor förhåller sig till, följer med i, gör motstånd mot och själva skapar de materiella och kulturella förutsättningar vi lever med som individer och samhällsvarelser. Med tanke på att genusforskning ofta vill nå insikt om hur människor blir till socialt är det inte konstigt att kvalitativa metoder länge varit dominerande inom fältet. Som Monica Dalen (2008) beskriver i sin lärobok om intervjumetod är målet för kvalitativ forskning att utveckla kunskap om personer och de situationer de ställs inför, formas av och gör motstånd mot. Intervjuer och observationer fångar dimensioner av individers "livsvärld", det vill säga personers upplevelser och tolkningar av sin tillvaro. Text- och innehållsanalyser fångar gemensamma eller dominerande upplevelser och tolkningar av samhället och kulturen.

Men detta är inte det enda skälet till att kvalitativa metoder kommit att dominera genusvetenskapen. Ämnet är kritiskt, i den meningen att det erbjuder ett kritiskt perspektiv på vårt sociala, politiska, ekonomiska och kulturella liv genom att utforska hur normer, praktiker och strukturer skapar och återskapar orättvisor som erfars olika beroende på vilken position en person intar i samhället och i genusrelationerna (Ackerly & True 2020). Detta kritiska perspektiv har i hög grad influerat genusvetenskapens syn på kunskap, dess epistemologi. Genusvetenskapen växte fram som en kritik inte minst mot etablerade vetenskapliga paradigmen utvecklade under modernismen

(framför allt från 1700-talets upplysning och framåt). Vetenskapen var en bärande del av det moderna projektet och framställdes som i sig objektiv, och dess frågeställningar som neutrala. Vetenskaperna själva – påfallande ofta män – ansåg även de sig objektiva och neutrala, utanför eller opåverkade av de maktordningar de faktiskt utgjorde del av (t.ex. DeVault 1996; Harding 2013). En central aspekt av modernismens framväxt var ”the quantifying spirit” (Heilbron 1990), sökandet efter systematik genom mätning. Siffror framstår här som neutrala och precisa, och kan sägas representera den moderna världen (Czarniawska 2018; Johannisson 1990). Det är med räknandet och mätandet det moderna samhället växer fram, tillsammans med en syn på kunskap och sanning som beroende av det som kan kvantifieras och presenteras i form av siffror. Men det genusforskningen kunde visa var att de vetenskapliga metoderna, även när de byggts på matematikens objektiva grunder, också de representerade en social konstruktion; positivismen – idén om att samhällsvetenskapen kunde och borde efterlikna naturvetenskapen – hade ju trots allt misslyckats med att beskriva exempelvis kvinnors verklighet (Johannisson 1990). Dessutom bygger all vetenskap på att forskaren – en person som likt alla andra präglas av sin position och sin därmed begränsade syn på samhället (Haraway 1988) – gör en mängd val: om frågeställning och hypoteser, om vad som är relevant att veta och vad som inte är det, om vad eller vilka som ska studeras och inte studeras och så vidare. Feministiska forskare konstaterade att de kvantitativa metoderna representerade en traditionell vetenskapssyn som sammankopplades med manlig rationalitet och styrka, medan kvalitativa metoder associerades med kvinnlighet, känslighet och brist på systematik (Oakley 1998), trots att alla vetenskapliga metoder är behäftade med sina problem – och styrkor.

Genusforskningens invändningar mot kvantitativa metoder och mot ”the quantifying spirit”, alltså föreställningen att siffror är det bästa verktyget för att utforska och presentera verkligheten, är viktiga. Samtidigt finns det flera poänger med att genusvetare lär sig bemästra kvantitativa metoder. Det finns många viktiga frågor som bäst besvaras genom att forskare tar sig an exempelvis enkäter eller

register, för att jämföra, finna samband eller söka trender och tendenser. Samtidigt som genusvetare har fört kritiska diskussioner om metodologi och epistemologi har feministiska forskare sedan slutet av 1800-talet också använt och utvecklat kvantitativa studier i syfte att belysa och åtgärda sociala problem (Spalter-Roth & Hartmann 1996). Joey Sprague (2016) påtalar att feministiska kvantitativa studier har skapat betydelsefull kunskap om hur systematiska skillnader skapas och återskapas mellan olika grupper, genom att studera samband mellan sådant som kön och ”ras”/etnicitet och anställningstrygghet, lön, boendestandard och politiskt inflytande. Det finns områden av helt avgörande betydelse för individer, grupper och sociala relationer som vi behöver utforska genom att kvantifiera och identifiera samband, för att uppmärksamma och bättre förstå de sociala förhållanden som skapar ojämlikheter mellan människor och hur dessa kommer till uttryck på olika nivåer. Två sådana områden är våld och ojämlikhet i hälsa.

Våld och ojämlikhet

I studier av våld i nära relation (VNR) har feministiska forskare betonat vikten av kvantitativ kunskap om hur vanligt förekommande detta fenomen är för att vi ska kunna förstå, förklara och åtgärda det (t.ex. Walby 2005). Kunskap om hur vanligt VNR är har framhållits som avgörande för att samhällsaktörer som sjukvård och socialtjänst ska kunna upptäcka och hantera våld på ett adekvat sätt, och eftersom medvetandegörande av våldets existens och utbredning är en central aspekt av arbetet för att förebygga det. Kvantitativ forskning har också visat att detta är ett utbrett problem, globalt liksom i Sverige (t.ex. FRA 2014; WHO 2019). Den grövsta konsekvensen av VNR är döden, och en helt grundläggande form av kvantitativ kunskapsproduktion består i beräkning av antalet sådana fall. Under 2014–2017 dog 63 personer, varav 55 kvinnor, av VNR i Sverige (BRÅ 2019). Med Miner-Rubinos och Jayaratnes ord (2007) är denna typ av mått viktig eftersom siffrorna kan beröra oss. De ställer oss inför frågors realitet och vikt samt manar till arbete för förändring. Studier har

även visat samband mellan våldsutsatthet och hälsoproblem, som en högre risk för exempelvis PTSD-symptom, depression, riskbruk av alkohol, självskadebeteende och hjärtinfarkt (t.ex. NCK 2014). Sådana samband hade inte varit möjliga att identifiera och belägga utan kvantitativa analyser, och kunskapen är avgörande för att kunna förbättra policy och stöd för utsatta.

Samtidigt erbjuder studier av våldsförekomst exempel på hur viktigt det kan vara att fundera kring kvantitativa studiers styrkor och begränsningar. Det är också viktigt att reflektera över hur mätningar och beräkningar baseras på teoretiska antaganden och ståndpunkter, som kan behöva vidgas eller förändras. Exempelvis är förekomsten av VNR svår att mäta, eftersom våld kan ta sig många uttryck och eftersom utsatta personer av skilda anledningar kanske inte vill berätta om sina upplevelser eller inte definierar dem som våld. Det finns också olika sätt att förstå och förklara VNR, vilket kan påverka vilka frågor som ställs och hur resultat tolkas. Ska fokus läggas vid specifika former av våldsamma händelser, och hur ska listan över sådana i så fall se ut? Hur mäter vi systematiskt våld som pågår över tid? Ska samma typ av händelse ges en och samma betydelse oavsett vem som utför den, eller ska vi ta hänsyn till (antaganden om) maktobalanser? Sally Engle Merry (2016) påpekar att vårt sätt att svara på dessa frågor, och den våldsutsatthet som våra mätverktyg därmed fångar upp, kan avgöras av huruvida vi utgår från ett feministiskt perspektiv eller något annat, som exempelvis ett intresse för brottsbekämpning. Våra teoretiska utgångspunkter kan också påverka vem vi fokuserar på som möjliga våldsutsatta eller våldsutövande personer. Forskare har påtalat att dominerande narrativ om våldsutsatthet har tenderat att exkludera hbtqia+-personer samt personer med könsidentiteter andra än man eller kvinna (Donovan & Hester 2015; Hester & Donovan 2009), såväl som våldsutsatthet bland män (Douglas & Hines 2011) och eventuellt bland kvinnor som framstår som starka och oberoende (Ericsson 2020). Här ser vi exempel på hur kvantitativ kunskap behöver granskas och byggas vidare, i samspel med vår teoretiska förståelse för världen och våra försök att påverka den. Inte minst har behovet av intersektionella analyser lyfts fram.

Ett annat område där kvantitativ forskning varit avgörande är ojämlikhet i hälsa. Kvantitativ forskning har sedan länge dokumenterat ojämlikheter i ett antal hälso- och sjukdomstillstånd (t.ex. Commission on Social Determinants of Health 2008), inklusive medellivslängd (Erikson & Torssander 2009; Folkhälsomyndigheten 2020), mellan grupper i samhället. Kvantitativa studier har dessutom på befolkningsnivå visat att ojämlikhet i sig är dåligt för människors hälsa (Wilkinson & Pickett 2009). Även här blir intersektionella perspektiv allt viktigare, även om kvantitativa studier bygger på ofta grovhuggna kategoriseringar och jämförelser av grupper, vilket kan kritiserars utifrån intersektionalitetsteori.

Ett exempel på en kvantitativ studie som integrerar en intersektionell ansats gäller skillnader i självskattad hälsa i Sverige (Wemrell et al. 2021). Studien bygger på redan insamlade enkätdata från den nationella Folkhälsoenkäten (2004–2016, 2018) och utforskar eventuella skillnader utifrån kön/genus, inkomst och immigrationsbakgrund. Analysen av intersektionella grupperingar, som konstruerades genom alla möjliga kombinationer (”kvinnor med låg inkomst födda i Sverige” var en gruppering, ”kvinnor med låg inkomst födda utanför Sverige” en annan och så vidare), visade en tydlig social gradient. Det innebär att risken för dålig självskattad hälsa ökade stegvis med sjunkande grad av samhällsprivilegiering. Kvinnor med låg inkomst födda utanför Sverige hade sju gånger högre risk för dålig självskattad hälsa än svenskfödda män med hög inkomst. Samtidigt visade studien att skillnaderna inom och överlappningarna mellan grupperna var väldigt stora.

Sammanfattningsvis kan kvantitativ forskning belysa orättvisor i samhället och därigenom fungera som ett viktigt verktyg för social förändring. Här kan genusperspektiv, och genusvetare, lämna avgörande bidrag.

Kvantitativ forskning i praktiken

Kvantitativ forskning kan vara relevant för studenter och forskare i genusvetenskap genom att bidra till att inspirera och motivera nya studier. Existerande kvantitativa studier kan hjälpa dig formulera dina frågor, eller bygga upp din bakgrundsbeskrivning, genom att påvisa betydelsen av det du vill studera. Du kanske utgår från ett kvantitativt resultat som väcker din nyfikenhet och som du vill komplettera med fördjupad, kvalitativ eller kvantitativ kunskap. Kanske ställer du dig kritisk till hur ett kvantitativt resultat genererats eller tolkats, så att du vill ge en annorlunda eller kompletterande bild. Därutöver kan du som student själv använda kvantitativa metoder i dina empiriska studier.

Kvantitativ metod är ett samlingsbegrepp för väldigt många olika typer av studier och analyser. Här ryms enkla presentationer av enstaka enkätfrågor såväl som avancerade datainsamlingar och komplicerade statistiska beräkningar. Med andra ord går det att hålla kvantitativa studier väldigt enkla, samtidigt som det alltid finns mer att lära.

I det följande diskuterar vi, i korta drag, några aspekter av generering och användning av kvantitativ kunskap, med betoning på enkätstudier. I referenslistan finns tips på var du kan läsa mer.

Enkätstudier

Enkätstudien är en välanvänd metod som erbjuder möjligheten att fråga människor om deras erfarenheter, levnadsförhållanden, åsikter med mera. Kathi N. Miner med kolleger (2012) framhåller att enkätmetoden är ett värdefullt redskap för feministisk forskning och social förändring, eftersom den kan ge oss kunskap om hur attityder och erfarenheter distribueras mellan grupper, vilket kan hjälpa oss formulera strategier för förändring exempelvis genom policyutveckling.

Enkätstudier kan se väldigt olika ut. De kan vara enkla eller mer komplexa, och de kan bygga på egen datainsamling eller på material som redan samlats in; det senare som i den nämnda studien av ojämlikhet i självs kattad hälsa i Sverige. Det finns en rad frågor du

behöver ta ställning till, speciellt om du själv ska samla in materialet, relaterade till en enkätundersöknings delar: formulering av forskningsfrågor, konstruktion av frågeformulär, urval av respondenter, datainsamling, analys av data, tolkning och redovisning av resultat. Ett feministiskt perspektiv kan påverka hur du går tillväga under alla dessa faser, men kanske framför allt hur du formulerar dina forskningsfrågor och tolkar dina resultat (Miner et al. 2012). I det följande tar vi upp några aspekter. För mer information om hur du kan gå tillväga samt om vad som är viktigt att tänka på (se t.ex. Fowler 2008; Groves et al. 2009; Trost & Hultåker 2016).

Formulering av forskningsfrågor och konstruktion av frågeformulär

Det är dina forskningsfrågor som avgör om en enkätstudie är den mest lämpliga metoden för dig. Om du är intresserad av att samla in data om ett större antal personer, för att exempelvis ta reda på hur vanlig en viss attityd eller erfarenhet är, eller om det finns skillnader mellan grupper, är en enkätstudie sannolikt ett klokt val. Om du snarare vill utforska erfarenheter, diskurser eller utvecklingsprocesser mer på djupet, passar det troligen bättre med en annan metod.

När du formulerar vilka enkätfrågor som ska ställas bestämmer du hur din forskningsfråga ska operationaliseras: vad du ska mäta och hur, för att kunna besvara din fråga. Du behöver ta ställning till:

- Vilka enkätfrågor ska ställas?
- Ska enkätfrågorna valideras?
- Ska enkäten fråga om kön/genus, rasifiering/etnicitet eller andra sociodemografiska kategoriseringar, i så fall hur?

När du bestämmer vilka enkätfrågor som ska ställas kan du välja mellan öppna eller slutna frågor. Slutna låter respondenterna välja mellan en rad förutbestämda svarsalternativ, medan öppna låter deltagaren formulera sig själv. En nackdel med slutna frågor är att deltagarnas egna preferenser, erfarenheter eller känslor kan bli brist-

fälligt eller felaktigt representerade. Deltagarna får därmed begränsat inflytande över den information eller de perspektiv som inkluderas i analysen. Detta kan undvikas genom öppna enkätfrågor, som tillåter respondenterna att använda sina egna ord. Nackdelen med öppna enkätfrågor är att de inte lämpar sig för kvantitativ analys, vilken bygger på att information översätts till siffervärden. Du kan emellertid göra en kvalitativ, exempelvis tematisk (Braun & Clarke 2006), analys av öppna enkätsvar, eller hitta ett sätt att kategorisera svaren och därigenom möjliggöra kvantitativ analys. En annan nackdel är att respondenterna kan tycka att det är för jobbigt eller tidskrävande att formulera sig fritt, jämfört med att välja mellan färdiga alternativ, vilket kan få till följd att bara en liten andel av dem faktiskt svarar. När du formulerar frågorna, oavsett om de är öppna eller slutna, behöver du tänka noggrant på om enkätsvaren kommer att göra det möjligt för dig att besvara din forskningsfråga. Du behöver även fundera på om frågorna kan misstolkas, eller om de utelämnar möjliga svar eller aspekter av ämnet.

För att minimera risken för att de frågor och svarsalternativ som används är begränsande eller missvisande kan det, inte minst för studentuppsatser, vara en bra idé att välja enkätfrågor som redan har använts och validerats, alltså testats för att säkerställa att de fungerar och mäter vad de är avsedda att mäta. Allra helst ska de ha testats i en befolkningsgrupp lik den du har tänkt vända dig till. Detta minskar också risken för att frågorna kan missförstås, eller för att de avser något respondenterna kanske inte minns eller vet (Groves et al. 2009). Det finns redan utvecklade och testade enkätfrågebatterier om en mängd ämnen, som kan göra att du slipper uppfinna hjulet igen (t.ex. Milhausen et al. 2020). Ett alternativ är att du själv formulerar dina enkätfrågor, och att du då om möjligt låter dem gå igenom någon typ av valideringsprocess. Du kan låta några personer ur din studiepopulation och/eller någon som forskar om eller arbetar inom området granska ditt formulär och ge feedback. Du kan låta några svara på enkäten och samtidigt tänka högt om frågorna, eller svara på hur de tolkar frågorna och reflekterar kring sina svar (Willis 2005),

alternativt låta några ur din studiepopulation svara på och diskutera enkäten genom en fokusgruppintervju (Quina et al. 1999). Du kan också göra ett pilotutskick av enkäten där du inkluderar öppna frågor om enkätens tydlighet och relevans. Det är generellt sett en bra idé att jobba igenom formuläret ordentligt innan du genomför datainsamlingen, eftersom alla möjliga tvetydigheter eller feltolkningar kan ha stor påverkan på hur du kan tolka och använda dina resultat – du har inte möjlighet att göra några ändringar när enkäten väl har sänts ut.

Frågor om kön/genus, ålder, inkomst- eller utbildningsnivå, migrationserfarenhet, rasifiering, sexuell orientering, funktionsvariation eller annan sociodemografisk information kan vara värda att fundera kring en extra gång, dels för att undvika att svarsalternativen exkluderar grupper eller individer, dels för att dessa frågor sannolikt kommer att ligga till grund för kategoriseringar som du baserar dina analyser på. Något att ta ställning till, först och främst, är vilka frågor som är relevanta för din studie. RFSL (2016) uppmanar till att undvika att ställa frågor om kön eller genus av ren rutin, om du ändå inte tänkt använda de svaren. I många sammanhang, inte minst genusvetenskapliga, är dock denna fråga relevant. Det finns olika sätt att ställa den, även här kan det vara en god idé att se vad du kan hämta ur tidigare forskning. Du kan använda flera svarsalternativ eller en öppen fråga om könsidentitet (RFSL 2016), du kan fråga om kön vid födseln respektive nuvarande genusidentitet (Saperstein & Westbrook 2021), och du kan använda enkla frågor med uppföljningsalternativ beroende på svar (Bauer et al. 2017). Om din forskningsfråga rymmer ett intresse för effekter av rasifiering eller rasism behöver du på samma sätt ta ställning till hur du ställer frågor om detta. Är det migrationserfarenhet som är det mest lämpliga måttet, eller föräldrars och eget födelseland, synlig minoritetsstatus eller något annat (Bauer et al. 2020; Gkiouleka et al. 2018)? Frågor om andra sociodemografiska dimensioner, som du också bör ta ställning till beroende på vad det är du vill studera, kan rymma liknande komplexitet. Vad gäller sexuell orientering kan det exempelvis vara lämpligt att skilja mellan identitet, praktik och attraktion (Badgett 2009).

Urval av respondenter och datainsamling

Du behöver vidare fundera över:

- Vilken är studiepopulationen?
- Hur ökar du chansen att många besvarar enkäten?

Samtidigt som du formulerar din forskningsfråga och konstruerar ditt enkätformulär behöver du fundera på vilken del av befolkningen som är mest lämplig att sprida enkäten till för att du ska kunna besvara din forskningsfråga. Hur gör du ditt urval, och hur etablerar du kontakt? Genomför du enkäten genom brev, besök, telefonintervjuer eller via internet? Alternativen har olika för- och nackdelar (Fowler 2008; Groves et al. 2009; Trost & Hultåker 2016), och du behöver förhålla dig till vad som är optimalt för din studie samt vad som är praktiskt möjligt.

Om studiepopulationen är liten och tydligt avgränsad är det ibland möjligt att sprida enkäten till samtliga i den. Vill du exempelvis undersöka hur chefer i ett visst företag, eller medlemmar i en viss förening, ställer sig till en fråga kan du dela ut enkäten till samtliga i gruppen och därigenom göra en totalundersökning av din population. Oftast är det emellertid mer genomförbart, av praktiska eller ekonomiska skäl, att ge enkäten till ett urval av personer ur populationen. Här är det viktigt att tänka på att hur du gör det här urvalet är avgörande för hur representativt ditt resultat kommer att bli, och därmed för vilka slutsatser du kan dra. En grundprincip är att urvalet idealiskt ska vara slumpmässigt, det vill säga att alla som ingår i studiepopulationen ska ha samma sannolikhet att få enkäten. Detta gör att resultatet kan betraktas som representativt, alltså att enkätsvaren kan antas spegla hur det ser ut i studiepopulationen i stort. I många fall är detta ideal svårt att uppnå, inte minst för studenter som utför mindre studier. Detta behöver inte vara ett problem så länge du anpassar dina kunskapsanspråk utifrån kvaliteten på ditt material och resonerar om hur urvalet kan ha påverkat det resultat du fått. Ett sådant resonemang är viktigt inte minst om du har tänkt sprida din enkät via

sociala medier. Detta är ett enkelt och billigt tillvägagångssätt, men det är viktigt att fundera på vilka som sannolikt nås, eller inte nås, av enkäten beroende på var den läggs upp och hur den delas. Dessa reflektioner om urval utgör en viktig del av analysen och tolkningen av dina resultat.

Viktigt gällande datainsamling är svarsfrekvensen, alltså den andel av dem som mottagit enkäten som faktiskt besvarar den, eftersom det har betydelse för hur representativt ditt resultat kan sägas vara för den grupp som studien vill säga något om. Detta kan innebära en viss utmaning, eftersom svarsfrekvenser i enkätstudier generellt har sjunkit ganska dramatiskt under senare decennier (Stedman et al. 2019). En låg svarsfrekvens är inte nödvändigtvis ett problem i sig, men kan vara det om somliga grupper – personer i vissa socioekonomiska strata eller med en viss åsikt om ämnet för studien – är eller kan tänkas vara överrepresenterade bland dem som svarar. Detta är en viktig fråga för alla enkätstudier, men den kan vara av särskild betydelse i studier av ojämlikheter eller mer marginaliserade gruppers levnadsvillkor eller åsikter. Detta eftersom bortfallsanalyser typiskt visar att personer i mer privilegierade grupper mer sannolikt svarar på enkäter (Carlsson et al. 2006). Det kan innebära att mer marginaliserade gruppers erfarenheter, exempelvis gällande våldsutsatthet (Walby 2005), förblir mindre synliga, samt att existerande ojämlikheter underskattas. Viktigt att tänka på när du planerar din datainsamling är därför hur enkäten kan spridas på bästa sätt, och hur risken för bortfall kan minskas. Du kan förslagsvis hålla enkäten så kort och tydlig som möjligt, fundera över hur du presenterar studien och dess syfte i inbjudan till deltagande, samt skicka påminnelser till personer som ännu inte svarat. Webbenkäter, den kanske vanligaste och mest användarvänliga enkätformen idag, har vissa fördelar. Respondenterna kan fylla i enkäten var och när de vill, med mindre oro för icke-anonymitet bland minoritetsgrupper (Harding & Peel 2007). En nackdel är att det är enkelt att låta bli eller avbryta ifyllandet av enkäten, genom att helt enkelt bortse från en internetlänk eller stänga ned webbfönstret. Kravet på tillgång till internet kan samtidigt exkludera mindre privilegierade grupper. Detta är

sannolikt ett krympande problem i takt med att internet blir alltmer allestädes närvarande (Vaux & Briggs 2006), men kan vara fortsatt relevant beroende på ämnet för din studie.

Dataanalys och tolkning av resultat

När du väl har samlat in dina enkätsvar är det dags för dataanalys. Först och främst behöver du omvandla enkätsvaren till siffervärden, som kan läggas in i och analyseras i ett statistikprogram som SPSS eller Stata. Du kan även koda om dessa siffervärden, om du vill slå ihop eller kombinera svarsalternativ eller enkätfrågor. På så vis kan du dela in respondenterna i kategorier, beroende på vad de svarat exempelvis gällande ålder, inkomstuppgifter eller kön/genus, eller slå ihop svarsalternativ till ett mindre antal. Här är det viktigt att fundera på hur och varför du skapar dessa kategorier, och vad det kan osynliggöra eller få för andra konsekvenser.

För själva den statistiska analysen av datan finns sedan en uppsjö möjligheter, från helt enkla till väldigt komplicerade. Det är fullt möjligt att hålla sig i den enkla änden av detta spektrum och ändå generera intressanta resultat. Det enklaste alternativet utgörs av så kallad univariat analys, analys av en enkätfråga eller variabel i taget. Sådana analyser kan vara tillräckliga för att besvara deskriptiva frågeställningar genom att ge en beskrivande bild av vad respondenterna tycker om en viss fråga eller hur vanlig en viss erfarenhet är bland dem. Skulle forskningsfrågan till exempel gälla utbredningen av en viss form av våldsutsatthet kan vi besvara den genom univariat analys av en enkätfråga som handlar om detta.

Ofta är vi även intresserade av att se hur variabler påverkar varandra. Det gör vi genom sambandsanalyser. I de fall vi tittar på två variabler, exempelvis två enkätfrågor, för att se om det finns en samvariation, kallas detta bivariat analys. En sådan kan exempelvis undersöka hur könsidentitet påverkar våldsutsatthet eller om våldsutsatthet påverkar ett visst hälsoproblem. I multivariata analyser kan vi laborera med flera enkätfrågor eller variabler samtidigt, för att få en klarare bild av hur olika faktorer påverkar det vi är intresserade

av. I studien av Wemrell med kolleger (2021) analyserades svaren på enkätfrågan om självskattad hälsa utifrån inkomst, kön/genus och födelseland (samt ålder och det år enkäten gjordes) på samma gång, för att ge en mer komplex bild av skillnader grupper emellan. Något som är viktigt att tänka på är vad sambandsanalyserna egentligen säger, eftersom ett statistiskt samband mellan två faktorer inte behöver innebära att den ena faktiskt orsakar förändringar i den andra. En statistisk korrelation behöver med andra ord inte bevisa ett kausalt samband. Google kan bistå med exempel på statistiska samband mellan faktorer som sannolikt inte har ett dugg med varandra att göra – en personlig favorit är ett nära påvisat samband mellan skilsmässor och konsumtion av margarin i en viss delstat i USA. Det är viktigt att fundera på vilka andra faktorer som kan vara viktiga i det sammanhang du tittar på och vara noggrann med att dra lagom stora växlar på de samband som kan ses.

För att öka dina möjligheter att nå resultat som besvarar dina forskningsfrågor rekommenderas att du tänker igenom vilka analyser du kan och vill göra redan när du konstruerar ditt frågeformulär. (För mer information om och praktisk vägledning i utförande av olika typer av statistiska analyser, se t.ex. Barmark & Djurfeldt 2015; Djurfeldt & Barmark 2009; Djurfeldt et al. 2010; Lantz 2011; Mujis 2004; Wahlgren 2005.)

Genom tolkning och redovisning av resultat beskriver du slutligen dina resultat och slutsatser samt vad de har för implikationer för arbete för social förändring. Här är det viktigt att vara reflekterande och tydlig med din studies begränsningar och svagheter. Hur tillförlitlig är din undersökning, exempelvis utifrån urval av respondenter och svarsfrekvens? Finns det en risk för att frågor har misstolkats av respondenterna, eller att vissa grupper är underrepresenterade bland de svarande? Vad kan det ha för effekter? Nästa uppgift är att kommunicera ditt resultat. Vem skulle behöva bli informerad om det du har kommit fram till, och i vilket sammanhang?

Registerstudier

En annan form av kvantitativa studier baseras på register. Här används data från register som innehåller information om stora befolkningsgrupper, exempelvis alla folkbokförda i landet. I motsats till enkätstudier, som i princip alltid bygger på stickprov ur den befolkningsgrupp vi är intresserade av, kan vi med hjälp av register göra totalstudier av hela befolkningar, vilket generellt sett ger underlag för mer tillförlitliga statistiska beräkningar. I Sverige har vi jämförelsevis goda förutsättningar att göra den här typen av studier, eftersom vi har en rad nationella register som anses hålla hög kvalitet och dessutom kan ihopkopplas via personnummer. Exempel på sådana är befolkningsregistret, läkemedels- och patientregistren, dödsorsaksregistret, utbildningsregistret samt LISA-registret som innehåller information om sjuk-, föräldra- och arbetslöshetsförsäkringar. Eftersom datan här redan är insamlad är det jämförelsevis enkelt och billigt att använda dem.

Många av de utmaningar gällande urval, bortfall och representativitet som forskaren kan ställas inför under en enkätstudie minskar typiskt rejält i registerstudier. Registerdata kan också användas i kombination med enkäter, som exempelvis i en studie från Nationellt centrum för kvinnofrid (2014) där de nyinsamlade enkätsvaren kopplades ihop med Socialstyrelsens patientregister och LISA-registret. På så vis fick forskarna tillgång till data om hälsa utan att behöva ställa frågor i enkäten, vilket bland annat kan ha ökat svarsfrekvensen. Registerdata erbjuder med andra ord stora möjligheter, inte minst för studier av ojämlikhet exempelvis gällande hälsa (Wemrell et al. 2019) eller livslängd (Erikson & Torssander 2009).

En nackdel är att register kan vara svåra att få tillgång till, inte minst som student eller ung forskare, och att det kan behövas en del statistisk kompetens för att få överblick över dem och göra analyser. En annan nackdel är att de analyser som är möjliga att göra begränsas av den information som redan samlats in. Exempelvis rymmer registerdata ofta bara kategorierna man och kvinna för kön/genus. När det är så finns det ingen möjlighet att inkludera någon annan

könsidentitet i analyser. Vidare är det viktigt att tänka kritiskt kring registrens eventuella begränsningar, bland annat gällande hur datan samlats in samt vilken information eller vilka grupper som inte finns med. Papperslösa migranter är ett exempel på en grupp som typiskt inte finns med i nationella register. Registerdata kan också vara etiskt problematiska, inte minst eftersom personer sällan behöver ge samtycke till att information om dem samlas och används för studier.

Sammanfattning

Sociologen Joey Sprague (2016), pionjär inom feministisk metodologi, har uttryckt att kvantitativa studier kan belysa förhållanden som skapar människors sociala situation och därigenom bidra till att få människor att räknas. Enkätstudier och andra kvantitativa metoder erbjuder värdefulla verktyg för forskning som syftar till att uppmärksamma samhällsproblem och bidra till social förändring. Kunskap om kvantitativ metod är viktig också eftersom den möjliggör granskning av befintlig forskning, för att denna ska kunna ifrågasättas och utvecklas. Vidare kan kvalitativa och kvantitativa ansatser kombineras och komplettera varandra, inte minst inom ramen för samma projekt. Genom att kvantitativt mäta förekomsten av ett fenomen, och kvalitativt undersöka människors upplevelser av eller resonemang om det, får vi en rikare kunskap än om vi bara använt endera metod. Vi hoppas att du känner dig nyfiken på att sätta dig in i kvantitativ forskning som gjorts inom de ämnesområden du vill fördjupa dig i, och på att bidra själv.

Referenser

- Ackerly, B. & True, J. (2020). *Doing Feminist Research in Political and Social Science*. London: Red Globe Press.
- Badgett, M.V. (2009). *Best Practices for Asking Questions About Sexual Orientation on Surveys*. <https://escholarship.org/uc/item/706057d5>.
- Barmark, M. & Djurfeldt, G. (2015). *Statistisk verktyglåda 0: Att förstå och förändra världen med siffror*. Lund: Studentlitteratur.
- Bauer, G.R., Braimoh, J., Scheim, A.I. & Dharma, C. (2017). Transgender-Inclusive

- Measures of Sex/Gender for Population Surveys: Mixed-Methods Evaluation and Recommendations. *PlosOne*, 12(5): e0178043.
- Bauer, G.R., Mahendran, M., Braimoh, J., Alam, S. & Churchill, S. (2020). Identifying Visible Minorities or Racialized Persons in Surveys: Can We Just Ask?. *Canadian Journal of Public Health*, 111(3): 371–382.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2): 77–101.
- BRÅ (2019). *Dödligt våld i Sverige 1990–2017: Omfattning, utveckling och karaktär*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Carlsson, F., Merlo, J., Lindström, M., Östergren, P.O. & Lithman, T. (2006). Representativity of a Postal Public Health Questionnaire Survey in Sweden, with Special Reference to Ethnic Differences in Participation. *Scandinavian Journal of Public Health*, 34(2): 132–139.
- Commission on Social Determinants of Health (2008). *Closing the Gap in a Generation: Health Equity through Action on the Social Determinants of Health: Final Report of the Commission on Social Determinants of Health*. Genève: World Health Organization.
- Czarniawska, B. (2018). And the World Has Finally Been Made to Measure. I Lindblad, S., Pettersson, D. & Popkewitz, T. (red.), *Education by the Numbers and the Making of Society*. London: Routledge.
- Dalen, M. (2008). *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups.
- DeVault, M. (1996). Talking Back to Sociology: Distinctive Contributions of Feminist Methodology. *Annual Review of Sociology*, 22(1): 29–50.
- Djurfeldt, G. & Barmark, M. (2009). *Statistisk verktyglåda 2: Multivariat analys*. Lund: Studentlitteratur.
- Djurfeldt, G., Larsson, R. & Stjärnhagen, O. (2010). *Statistisk verktyglåda 1*. Lund: Studentlitteratur.
- Donovan, C. & Hester, M. (2015). *Domestic Violence and Sexuality: What's Love Got to Do with It?*. Bristol: Bristol University Press.
- Douglas, E.M. & Hines, D.A. (2011). The Helpseeking Experiences of Men who Sustain Intimate Partner Violence: An Overlooked Population and Implications for Practice. *Journal of Family Violence*, 26(6): 473–485.
- Ericsson, S. (2020). *Reaching for Equality: Essays in Education and Gender Economics*. Lund: Lunds universitet.
- Erikson, R. & Torssander, J. (2009). Clerics Die, Doctors Survive: A Note on Death Risks Among Highly Educated Professionals. *Scandinavian Journal of Public Health*, 37(3): 227–231.
- Folkhälsomyndigheten (2020). *Folkhälsans utveckling. Årsrapport*.
- Fowler, F.J. (2008). *Survey Research Methods*. London: Sage.
- FRA (2014). *Violence Against Women: An EU-Wide Survey*. Luxembourg: European Union Agency for Fundamental Rights.
- Gkiouleka, A., Huijts, T., Beckfield, J. & Bamba, C. (2018). Understanding the Micro and Macro Politics of Health: Inequalities, Intersectionality & Institutions: A Research Agenda. *Social Science & Medicine*, 200: 92–98.
- Groves, R., Fowler, F.J., Couper, M.P., Lepkowski, J.M., Singer, E. & Tourangeau, R. (2009). *Survey methodology*. Hoboken, NJ: Wiley.

- Haraway, D. (1988). Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies*, 14(3): 575–599.
- Harding, R. & Peel, E. (2007). Heterosexism at Work: Diversity Training, Discrimination Law, and the Limits of Liberal Individualism. I Clarke, I.V. & Peel, E. (red.), *Out in Psychology: Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Queer Perspectives*. Chichester: Wiley.
- Harding, S. (2013). Rethinking Standpoint Epistemology: What is "Strong Objectivity"? I Alcoff, L. & Potter, E. (red.), *Feminist Epistemologies*. London: Routledge.
- Heilbron, J.L. (1990). The measure of enlightenment. I Frängsmyr, T., Lewis, J.L. & Rider, R.E. (red.) *The Quantifying Spirit in the 18th century*, 207–242. Berkeley: University of California Press.
- Hester, M. & Donovan, C. (2009). Researching Domestic Violence in Same-Sex Relationships: A Feminist Epistemological Approach to Survey Development. *Journal of Lesbian Studies*, 13(2): 161–173.
- Johannisson, K. (1990). Society in Numbers: The Debate Over Quantification in the 18th Century Political Economy. I Frängsmyr, T., Lewis, J.L. & Rider, R.E. (red.), *The Quantifying Spirit in the 18th century*. Berkeley: University of California Press.
- Lantz, B. (2011). *Den statistiska undersökningen: Grundläggande metodik och typiska problem*. Lund: Studentlitteratur.
- Merry, S.E. (2016). *The Seductions of Quantification: Measuring Human Rights, Gender Violence, and Sex Trafficking*. Chicago: University of Chicago Press.
- Milhausen, R., Sakaluk, J., Fisher, T., Davis, C. & Yarber, W. (red.) (2020). *Handbook of Sexuality-Related Measures*. New York: Routledge.
- Miner, K., Jayaratne, T., Pesonen, A. & Zurbrügg, L. (2012). Using Survey Research as a Quantitative Method for Feminist Social Change. I Hesse-Biber, S.N. (red.), *Handbook of Feminist Research: Theory and Praxis*. London: Sage.
- Miner-Rubino, K. & Jayaratne, T. (2007). Feminist Survey Research. I Hesse-Biber, S.N. & Nagy, S. (red.), *Feminist Research Practice*. London: Sage.
- Mujis, D. (2004). *Doing Quantitative Research in Education with SPSS*. London: Sage.
- NCK (2014). *Väld och hälsa: En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldutsatthet samt kopplingen till hälsa*. Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid.
- Oakley, A. (1998). Gender, methodology and people's ways of knowing: Some problems with feminism and the paradigm debate in social science. *Sociology*, 32(4), 707–731.
- Quina, K., Rose, J.S., Harlow, L.L., Morokoff, P.J., Deiter, P.J., Whitmire, L.E., Lang, M.A. & Schnoll, R.A. (1999). Focusing on Participants: Feminist Process Model for Survey Modification. *Psychology of Women Quarterly*, 23(3): 459–483.
- RFSL (2016). Att fråga om kön och trans i enkäter. <https://www.rfsl.se/hbtq-fakta/att-fraaga-om-koen-och-trans-i-enkaeter/>.
- Saperstein, A. & Westbrook, L. (2021). Categorical and Gradational: Alternative Survey Measures of Sex and Gender. *European Journal of Politics and Gender*, 4(1): 11–30.
- Spalter-Roth, R. & Hartmann, H. (1996). Small Happinesses: The Feminist Struggle to Integrate Social Research and Social Activism. I Gottfried, H. (red.), *Feminism and Social Change: Bridging Theory and Practice*. Chicago: University of Illinois Press.
- Sprague, J. (2016). *Feminist Methodologies for Critical Researchers: Bridging Differences*. London & New York: Rowman & Littlefield.
- Stedman, R.C., Connelly, N.A., Heberlein, T.A., Decker, D.J. & Allred, S.B. (2019).

- The End of the (Research) World as We Know It? Understanding and Coping with Declining Response Rates to Mail Surveys. *Society & Natural Resources*, 32(10): 1139–1154.
- Trost, J. & Hultåker, O. (2016). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.
- Vaux, A. & Briggs, C.S. (2006). Conducting Mail and Internet Surveys. I Leong, F.T.L. & Austin, J.T. (red.), *The Psychology of Research Handbook: A Guide for Graduate Students and Research Assistants*. London: Sage.
- Wahlgren, L. (2005). *SPSS steg för steg*. Lund: Studentlitteratur.
- Walby, S. (2005). Improving the Statistics on Violence Against Women. *Statistical Journal of the United Nations Economic Commission for Europe*, 22(3–4): 193–216.
- Wemrell, M., Bennet, L. & Merlo, J. (2019). Understanding the Complexity of Socio-economic Disparities in type 2 Diabetes Risk: A Study of 4.3 Million People in Sweden. *BMJ Open Diabetes Research and Care*, 9(7): e000749.
- Wemrell, M., Karlsson, N., Perez Vicente, R. & Merlo, J. (2021). An Intersectional Analysis Providing More Precise Information on Inequities in Self-Rated Health. *International Journal of Equity in Health*, 20(1), 1–10.
- WHO (2019). Intimate Partner Violence. https://www.who.int/gho/women_and_health/violence/intimatepartner_text/en/.
- Wilkinson, R. & Pickett, K. (2009). *The Spirit Level: Why More Equal Societies Almost Always Do Better*. London: Allen Lane.
- Willis, G.B. (2005). *Cognitive Interviewing: A Tool for Improving Questionnaire Design*. London: Sage.